

Анализа сукоба произашлог из преговора Београда и Приштине

Од техничког до политичко-безбедносног питања

Матеја Мијаиловић

Никола Петровић

Генеза сукоба Србије и Косова обухвата дуг временски период у ком су његову ескалацију детерминисали различити друштвени контексти. Актуелни сукоб историјски гледано, своје упориште има у Уставу СФРЈ из 1974., бомбардовању СРЈ '90-тих од стране НАТО-а, погрому Срба '04. и једностраном проглашењу независности Косова 2008. год. Уз нужно помињање претходно наведених збивања, али без дубљег залажења у њихово тумачење и значај, наша анализа биће усмерена на период који је уследио. Раздобље током којег су две стране, званични Београд и Приштина настојали, искрено или не, под патронатом Запада, да превазиђу међусобна неслагања. Размотрићемо неке од најбитнијих елемената тог процеса, како су се одвијали, њихове последице и зашто још увек односи нису нормализовани и изазивају трзавице на политички увек турском Западном Балкану. Нови међународни контекст, са аспекта дешавања у Украјини, условио је другачија расположења актера у решавању косовског проблема. Могло би се закључити да западни лидери губе стрпљење са властима у Београду и да им је намера да се питање Косова оконча, нарочито имајући на уму нове безбедносне ризике који произлазе из сукоба у Украјини. С друге стране Београд, иако му понестаје простора за маневар политиком „седења на две столице“ увиђа тренутну слабу позицију премијера Косова Аљбина Куртија на међународној политичкој сцени. И стога прибегава потезима који би се у претходним сличним ситуацијама сматрали драстичним. Нарочиту пажњу посветићемо најновијим дешавањима, а у светлу објављивања у медијима нацрта француско-немачког предлога за решење косовског питања, проблема са регистарским таблицама на северу Косова и иступања српских званичника из косовских структура. Збиља, након 1. новембра, дошло је до заоштравања конфликта услед инсистирања косовске стране на промени аутомобилских регистарских таблица са ознаке КМ на ознаку РКС што је од техничког прерасло у политичко-безбедносно питање. У каквој су вези ови догађаји и какве последице могу произвести тема су ове анализе.

Нарочито је изазовно размотрити разлоге за интензивне реакције Београда и Приштине на примену техничког споразума који је одавно договорен и већ више пута одлаган. Стиче се утисак да је поред симболике, јер су регистарске таблице веома видљиве и носе ознаке државности, далеко битнија тренутак на међународној политичкој сцени.

У разматрању тренутних дешавања, прво се морамо осврнути на Бриселски споразум, или како се формално назива Први споразум о принципима нормализације односа Београда и Приштине. Потписници овог споразума су Ивица Дачић, Хашим Тачи и Кетрин Ештон и на тај начин је 2013.

год. постигнут начелни договор након 10 рунди преговора. Потписале су га обе стране, и српска и косовска, али његово неиспуњавање и данас представља перманентну опасност од расприривања сукоба и нарушавања опште стабилности региона. Документ садржи 15 чланова, од којих се 6 првих, посебно важни за српску страну, односе на успостављање Заједнице општина са већинским српским становништвом (ЗСО). До формирања ЗСО није дошло, што Приштина правда одлуком Уставног суда Косова у којој стоји да је ЗСО противна духу устава Косова. Подробније објашњење судског става тиче се околности да је та заједница устројена на етничком принципу, те јој недостаје мултиетничност као демократска врлина. Приштини наравно иде на руку оваква правничка формулација, премда њен стварни мотив противљењу успостављања ЗСО јесте бојазан од формирања структура налик Републици Српској у БиХ на територији Косова. Иако се Курти позива на пресуду Уставног суда увек када одбија да реализује преузете обавезе из Бриселског споразума у вези са формирањем ЗСО, треба рећи да је 10. новембра 2015. г. Уставни суд Косова само привремено суспендовао договор о формирању ЗСО и то дан пре него што ће Генерална конференција УНЕСКО-а већином гласова одбити предлог за пријем Косова у чланство. Корисно би било напоменути и то да у образложењу Уставног суда Косова стоји да се принципи о ЗСО могу ускладити законским актом Владе Косова и статутом Заједнице. С тога је та тема поново у жижи преговора, а да се о њој говори као о нечему што је могуће остварити потврђују и изјаве Габријела Ескобара, високог представника САД-а као и саветодавни концепт који су за Albanian post сачинили међународни правни експерти. Међутим, дошло је до дисонантних тонова у комуникацији Владе Косова и САД-а што је створило претпоставку да Приштина губи подршку свог најзначајнијег западног партнера, као и критика пристиглих из опозиционих кругова да је пољуљана Куртијева позиција. Ова размимоилажења су последица одбијања г. Куртија да прихвати предлог западних партнера, првенствено, америчке стране да се примена споразума о промени аутомобилских регистарских таблица одложи.

У оквиру преговарачког процеса између Београда и Приштине који траје више од деценије, потписани су и други споразуми који су имали за циљ да регулишу различите сфере друштвено-економског живота, о енергетици, телекомуникацијама, правосуђу. Њихова имплементација у косовски систем одговарала је званичној Приштини јер је представљала заокруживање њене државности. Технички договори који се доводе у непосредну везу са дешавањима у првој седмици новембра, односе се на слободу кретања, лична документа али пре свега на регистарске ознаке возила која сада морају имати таблице које издаје држава Косово, а не Република Србија. На тај начин је створена ситуација у којој се очито демонстрира косовска државност, а такве прилике Приштина увек користи не базирајући се на евентуалне последице. Технички споразум о слободи кретања, потписан је у Бриселу 14. септембра 2016. године. Тада је Косово прихватило да на још пет година продужи важење статусно неутралних КС таблица, а да се при преласку из Србије на Косово и обратно државне ознаке на регистарским таблицама прелепљују белим налепницама. Рок од пет година истекао је 15. септембра 2021. године. Косовска страна је неколико пута померала рок за увођење ове мере, међутим сада не само да је одбила да уважи захтеве западних партнера да одлуку одложи на 10 месеци, већ је поставила 21. новембар као крајњи датум, тако да је молба Бајденове администрације остала неуслишена.

Зато је нарочито изазовно размотрити разлоге за интензивне реакције Београда и Приштине на примену техничког споразума који је одавно договорен и већ више пута одлаган. Стиче се утисак да је поред симболике, јер су регистарске таблице веома видљиве и носе ознаке државности, далеко битнија тренутна ситуација на међународној политичкој сцени.

Разматрајући предлог Француске и Немачке битно је напоменути и да ово није први пут да у јавност процуре различити поп-рарегі везани за коначан статус Косова. Овога пута, Европска Унија има подршку САД-а и путем француско-немачког документа, који није доступан званично већ је познат само по ономе што је објављено у медијима, јасно се ставља до знања да преговори Београда и Приштине морају водити ка коначном решењу проблема и да је неприхватљива могућност да у Европи постоји још једно жариште сукоба. Такође, да две стране морају саме доћи до одрживих решења у оквиру понуђеног предлога и преузети одговорност за реализацију обавеза из споразума и договора. Најзад, да Београд мора признати реалност косовске државе, а да Приштина не може игнорисати преузете обавезе из Бриселског споразума. И раније се дешавало да косовска страна властитим акцијама повлачи, за Србију, проблематичне потезе, у нади да ће на тај начин покренути преговоре с мртве тачке,

нарочито у смислу њеног уласка у међународне институције било да се ради о Интерполу или УН. Последња косовска акција тј. инсистирање на пререгистрацији возила, произвела је контра ефекте. Пре свега излазак српских представника из косовских институција отворио је могућност за уставну кризу и створио претпоставке за додатне сукобе. До сада Влада Косова је неформирање ЗСО правдала Уставом Косова, али Устав такође, с обзиром да Срби имају 10 загарантованих места у парламенту и загарантовано место потпредседника Владе због напуштање Парламента посланика Српске листе, налаже расписивање нових избора. Такође то би подразумевало и изборе за градоначелнике у 4 општине на Северу Косова. Наравно, уколико се њихова места не замене кандидатима са листа из других српских партија што не би имало подршку из Београда. Сигурно је да ће се, уз подршку Београда, наћи неки модел да се макар посланици, представници Срба, врате у парламент.

Француско-немачки документ је подложен изменама и допунама током преговора две стране са циљем да у наредном периоду покрене преговоре ка коначном договору о нормализацији односа Београда и Приштине. Међутим, новонастала ситуација званичном Београду одговара само у смислу одржавања статуса quo. Оно што му не одговара су тачка 3 и 4 овог документа где се говори о међусобном поштовању интегритета држава, самим тим сугеришући признавањем Косова - иако документ експлицитно не спомиње признање, само предлаже такво решење које би било прихваћено од званичног Београда и Приштине. На овај начин се отвара могућност да 5 чланица ЕУ које до сада нису признале Косово то и учине, чему се Београд оштро противи. Споразум омогућава и убрзавање процеса евроинтеграција што за Србију тренутно није приоритетно. Убрзано придруживање Србије ЕУ је до сада на више начина компромитовано неотварањем нових поглавља, неусаглашавањем са спољном и безбедносном политиком ЕУ, неувођењем санкција Русији итд. Приштина је заинтересована да преговори крену даље нарочито када воде у правцу афирмације њене независности јер једино на тај начин може ући у процес придруживања ЕУ, а као независној и признатој држави био би јој отворен и пут у НАТО. За међународну заједницу је важно да потези политичких актера не доведу до тога да се преговори из статуса замрзнутог конфликта врате на полазне тачке пре Бриселског споразума и на тај начин читав регион гурну у нову кризу.

Кључне тачке српско-косовског сукоба су сигурно признавање Косова и стварање ЗСО. Француско-немачки предлог за прву нуди такво решење којим Србија неће бити понижена, а за другу захтева решење које пружа институционалну заштиту Србима на Северу Косова. Оно што је позитивно за цео процес преговора је то што ни једна страна није децидирано одбила овај предлог, мада га није ни прихватила. Даље рунде преговора дају могућност да се на оптималан начин изађе из тренутне кризе јер на северу Косова нема полиције, судова и других институција које би могле спречити будуће сукобе. Многи технички споразуми су тренутно у сенци тренутне кризе, иако би у многоструким посредили услове живота у овом региону. Као централна тема наметнуо се технички споразум у вези пререгистрације возила јер обе стране настоје да заузму боље позиције пре наставка преговора. У овом тренутку излишно је очекивати да дође до нових споразума Београда и Приштине докле год постоји перманентна опасност од сукоба, а нови избори на Косову би само узалудно потрошили време и одложили приближавање решењу.

Свиме наведеним постаје приметан образац реакција свих заинтересованих страна у процесу нормализације односа Београда и Приштине:

- Запад, предвођен ЕУ и САД, жели стабилизацију Западног Балкана већ дуги низ година, а ситуација у Украјини и често позивање Руске стране на преседане у међународном праву у односу на Србију је поново косовски статус довело у први план.
- Србија, као што је и наведено, жели да заузме што боље позиције у процесу нормализације односа са Косовом и избегне формално признавање независности.
- Косово, у конкретном случају предвођено г. Куртијем, охрабрена критикама са запада на рачун званичног Београда због неувођења санкција Русији и неусклађивања са спољном и безбедносном политиком ЕУ, жели да се приближи међусобном признању, независно од настојања ЕУ и Вашингтона да се избегне погоршање односа Србије и Косова.